

jeg kan ikke klare mig mere, nu maa jeg hellere gaa i en anden Mands Tjeneste og se at faa ham til at paatage sig Byrden ved min og min Families Forsørgelse; saa raader jeg ganske vist ikke frit over mig selv og min Arbejdskraft, men enfin, jeg er dog en fri Mand — og han træder da i Rekommandationsforhold til en anden. Jeg skal citere en af de Formler, efter hvilke man rekommanderede sig, idet jeg forudskikker den Bemærkning, at et af de Forhold, der ogsaa hidrog til at øge Tempoet for hele denne Nedgang, var et, som man ser træde frem i alle Nedgangstider, som De ogsaa kan se i vor Tid; der er Folk, der, om jeg saa maa sige, forskriver sig til Fanden under saadanne vanskelige Tider, lever Øjeblikket, som de bedst kan, ser Livets Maal udelukkende i Nydelsen, men den store Masse af Menneskene vender Blikket indad og opad, giver sig til at reflektere over den højere Mening med Tilværelsen, bliver religiøst afstemte.

Dette skete ogsaa i Datiden, og materiel, som Tiden var, med dens ringe aandelige Maal var den Maade, man viste sin Fromhed paa den Gang, først og fremmest den; at man skænkede Gaver til Kirker og Klostre. Og det, man bedst kunde give dem, det, som var mest paaskønnet, var Jord. Derfor ryddede man paa Kraft i Almindingen, og den Jord, man havde ryddet; gav man saa til en Kirke eller et Kloster, hvorefter man modtog den tilbage som en afgiftspligtig Fæsteland. Kirker og Klostre og hele Kirketjenesten feudaliseredes akkurat lige saa godt som det verdslige. Midt under Messen kom der et Bud om, at der var Indfald her og dér, og saa splittedes det hele, de fik Sværdene om sig, Munke og Præster kiltede Kjolerne op, kom paa Hestene og drog ud at slaas. Det har man Hundreder af Eksempler paa. Altsaa Kirken feudaliseredes ganske som det verdslige, og Feudaliseringen nedfældede i Kirken ganske de samme Laster og de samme Misbrug, som fandtes mellem de verdslige feudale.

Nu løfter altsaa Rekommandationen igen Hovedet, og jeg skal læse en saadan Rekommandationsformel for Dem, for den giver Dem Tilstanden meget bedre, end mine Ord kan: „Da det er vel bekendt, at jeg ikke har, hvad jeg kan ernære mig af eller klæde mig for, har jeg besluttet at henvende mig til Eders Fromhed“ — her altsaa Bisp eller Abbed — „for at rekommandere mig til Eder og stille mig under Eders Munduburdium“ — d. v. s. Formynderskab. „Dette har jeg gjort saaledes, at I skal yde mig Klæder og Underhold, efter

som jeg fortjener, og saa længe jeg lever, skal jeg være forpligtet til at hædre og tjene Eder, som det bør sig paa Frimandsvis“. — Paa Frimandsvis! Saadan gik man ind i det. Den næste Generation havde maaske nogen Anelse om det, men Sønnesønnen var født som horig Godsundersaat og anede ikke noget om Familiens tidligere Frihed. Og denne Rekommandation blev, alt som Tiden skred, almindeligere og almindeligere, saadan at man ved Aar 1000 kan sige, at Bevægelsen var fuldbyrdet, hele Frimandsstanden var forsvundet.

Grundene til Rekommandationen fremgaar af Akterne. Snart er det — som i det nævnte Tilfælde — almindelig Fattigdom; undertiden er det ødelagt Jord, der skal i Drift, undertiden Drabsbøder, som ikke kan betales, til andre Tider nødvendige Rejser. Men mest af alt var det de offentlig-retlige Ydelser — hvad vi i Nutiden vilde kalde de direkte Skatter —, akkurat ligesom da de direkte Skatter i Romerriget tvang Frimanden ind i denne Tilstand. Efterhaanden som nu Lensvæsenet og Feudalismen udvikler sig, overtager Godsejeren Centralmagtens Krigsbyrder; han overtager dem for Undersaaterne, men ogsaa med Undersaaterne. Masser har rekommanderet sig for at blive af med disse Byrder — Friheden blev de af med, men Byrderne beholdt de eller fik dem forstærket. Og i saa Henseende er der ikke gaaet frem med de reneste Hænder. Mange dreves ogsaa til Rekommandation ved aabenbar Vold, og endelig rekommanderede Masser sig til Kirker og Klostre for deres Sjæles Frelses Skyld eller af langt ringere Aarsager: for at faa en sidste Hvileplads opad Klostermuren eller maaske endog indenfor den. I mangfoldige Tilfælde tog man sig hele Sagen ganske let, man var himmelglad ved at kunne faa Tag over Hovedet og faa noget at putte i Munden.

Til andre Tider forstod man jo, hvad det var, der skete og gjorde derfor Modstand til det yderste. Som jeg sagde, blev Frimanden ikke ufri i første Omgang, men hans Uafhængighed og Personlighed antastes, og det æder sig videre og videre frem. Det griber Manden i hele hans Retsstilling og faar derved vidtrækkende politiske Følger. Det endte med, at der ud af den frie Markfælle blev en horig Godsundersaat, det vil sige der blev gennemført en Feudal- eller Lensforfatning, om hvilken Erslev overordentlig træffende siger, at man ikke kan kalde Lensforfatningen for en Forfatning eller Lenssamfundet for et Samfund, thi det var Opløsningen af en Forfat-